

SÁRÁNÉ LUKÁTSY SAROLTA

A Nyugat és az új nemzedék

„Számomra... a Nyugat a tiszta, romlatlan levegőt, az irodalom mércéjét és a tiszta értékek védelmezőjét jelentette. Erős érzelmi szálakkal fűződtem a lap köréhez, már csak azért is, mert ott volt mesterem, Babits Mihály is, akitől egyszerre tanultam meg a költészet ABC-jét és felsőbb osztályainak anyagát is. Álmaim beteljesülését jelentette, hogy a Nyugatban publikálhattam.”

/Károlyi Amy/

I. A Nyugat-jelenség

Száz évvel ezelőtt gördült le Amerikában a gyártószalagról az első sorozat-gyártású T-modell, amit nem mellesleg a magyar Galamb József tervei alapján készítettek, ebben az évben indult el Szegeden (is) az első rendszeres villamosjárat. És ebben az évben csúcsoodtak ki a hazai, újat akaró szellemi áramlatok a *Nyugat* c. folyóirat megjelenésével, melyben rang volt publikálni, fontos volt olvasni. Egészen más világ volt ez, csillogó kávéházakkal és poros kis szerkesztőségi szobákkal, keménykálappal és „bukjelszoknyával”, az öntudatra ébredő munkások sztrájkjaival és a külvárosok pizskos szegénynegyedeivel, világmegváltó gondolatokkal és alkotás-vággyal megvert zsenik egész sorával, a szecessziós művészetek gazdagon indázó formavilágával.

A *Nyugat* nemcsak korszakos jelentőségű folyóirat volt – a számtalan más, korabeli folyóirat között –, hanem egy új gondolkodásmód, új stílus, új hang letéteményese, melynek zászlóvivője a kezdetektől Ady Endre, később Babits Mihály lett. Ebben a korszakban élt sok érzékeny lelkű költő, komponált zenét az egyik legnagyobb magyar zeneszerző, születtek a máig csodálattal övezett festmények és szecessziós épületek, ekkor robbant be elemi erővel a filozófiába és az irodalom elefántcsonttornyába a nyugati új szellem. Akkoriban még nem volt tévé, mozi és társaik, akkor csak a betű, a leírt gondolat jelentette az újdonságot, a világ felé kitárulkozást, és akkor még olvasni is szerettek az emberek (legalábbis a középosztály, az értelmiség).

Magam részéről ezt a fantasztikus és lendületesen újat akaró korszakot előbb ismertem meg Karinthy Frigyes *Így írtok ti* c. paródiagyűjteményéből, mint később egyetemi tanulmányaim idején kötelező penzumként. Száz év távlatában igen nehéz ezt a szellemi pezsgést, a sok nagyszerű író, költő és kortársaik világát közel hozni a mai ifjú nemzedékhez.

II. A New York kávéház

Megkísértem a lehetetlent: 2007 őszén meghirdettük Csongrád megyében *Nyugat és kora* címmel a könyvtárhasználati versenyt (1.sz. melléklet), melyben előzetes feladatok megoldását is kértük a jelentkező csapatoktól. Fontosnak tartottam, hogy beleássák magukat abba a korba (tulajdonképpen *A Pál utcai fiúk* világába), ne csak az irodalmi jelenségekről, alkotókról gondolkozzanak, hanem azt az érzés- és ízlésvilágot is érezzék át, ami ezt a korszakot jellemezte. Ennek megfelelően a vetélkedőre (2008. áprilisában) jelzésszerűen berendeztük a New York kávéházat: bordó függönnyel, szecessziós cégérrel, tonett székekkel és kerek asztallal, ezüst gyertyatartóval és nádból készült újságtartóval, a kacsaringós fagogason keménykalappal és kampós esernyővel. A gyerekek komolyan vették a felhívást, a csapatok többsége beöltözött hosszú szoknyába, csipkés blúzba, kis kalappal, sétapálcával – a nagymama, nagypapa ruhatárából.

A megyei könyvtárhasználati versenyre lényegesen többen jelentkeztek (9 iskola 13 csapata, azaz 39 tanuló), mint a korábbi években, köztük olyanok is, akik még soha nem neveztek be a versenyre. A feladatokat nem volt könnyű úgy megfogalmazni, hogy a kézikönyvek használata és a tájékozottság is teret kapjon, hogy a kisebbeknek (általános iskolások, 9-10. osztályosok) meg a nagyobbaknak is testhezálló feladatok jussanak, miután a kisebbek sem irodalmi, sem történelmi ismeretekben nem tartottak még a 20. századnál. Persze az előzetes búvárkodás és tanáraik segítsége bizonyára hozzájárult a megfelelő áttekintéshez.

A forgatókönyvnek megfelelően (2. sz. melléklet) a *századfordulós totó* a korszak általános ismeretét szondázta, ez átlagosan 50%-osra sikeredett. Ferenc Ferdinándot többen keverték I. Ferenc Józseffel, nem nagyon ismerték Tornyai János nevét, *A Holnap* c. antológia megjelenési helyét és az operett műfajának népszerűségét, de Ady Endre törzsasztalát és a *Hét krajcár* íróját senki sem tévesztette el. Viszont a 'polgárpukkasztás' kifejezés lényegére az általános iskolások jobban ráéreztek, mint a középiskolások.

A *New York kávéház* c. játék a kortársak megszélyesítését célozta meg. Minden „törzsasztalnál” más-más, 3 fős társaság ült: költők, írók, festőművészek, zeneszerzők, szerkesztők, irodalomtörténészek (kritikusok) és szegediek. Minden asztaltársaság megkapta írásban, hogy kinek a nevében mutatkozzon be, természetesen név nélkül, mert a többieknek ki kellett találni az illető nevét. Bármilyen kézikönyv a rendelkezésükre állt a bemutatkozáshoz, mégis inkább a születési évszámokat, iskoláikat sorolták, ritkábban említették meg híresebb műveiket. A 9-10. évfolyamosok egészen ügyesek voltak, közelítették a maximális pontszámot. Viszont a kitalálások elég halvány képet mutattak 30-50 % közötti találati aránnyal, pl. a zeneszerzők közül általában Bartók Bélát ismerték föl, a költők közül Adyt, a prózaírók közül Móricz Zsigmondot, a szerkesztők közül Fenyő Miksát. A tippek között azonban előfordult Csokonaitól és Kazinczytól kezdve Liszt Ferencig és Katona Józsefig mindenki, még Diósy Ödön és Debussy is, pedig hangsúlyoztuk, hogy kortárs magyar személyiségekről van szó.

A *versmondás* előzetes feladat volt (ők választhatták meg), de a zsűrizés munkájába bevontam a versenyzőket is, hogy érezzék és figyelemmel kísérik a produkciókat. Hallottunk hangulatosan, átéléssel előadott műveket és nem túl szépen, lélektelenül le-

darált verseket is. A zsűri a legjobbra értékelt Tóth Árpád *Esti sugárkoszorú*, Babits *Messze, messze* és Ady *Az én menyasszonyom* c. versének interpretálását. Babits *Psychoanalysis Christiana* c. költeményét szavalókórus-szerűen adta elő az egyik egyházi iskola három tanulója. A színvonalat mutatja, hogy átlagosan 7 pontot kaptak a maximális 10 pontból, és a gyerekek is hasonló pontszámokat adtak társaiknak.

A téma az *utcán hever* címmel éppen 96, fokozatosan nehezedő kérdést tártam elébük: 15 perc alatt annyi kérdésre válaszolhattak a kézikönyvek vagy az elektronikus segédeszközök bevetésével, ahányat meg tudtak oldani. A csapatok többsége 3-4 feladatot oldott meg, de néhányan 5-6 kérdésre is sikerrel válaszoltak. Akik a nehezebb (magasabb pontszámú) kérdéseket húzták, és ezekre az összetett kérdésekre is figyelmesebb, pontosabb válaszokat adtak, jó megoldás esetén egyszerre több pontot gyűjthettek be. Így nagy volt a szóródás a szerzett pontszámok között (8-40), de az átlagpontszám 20-23 körül mozgott.

Néhány példa a könnyebb és nehezebb feladatok közül:

* 11. Hány jelentése van a tárcának, melyiket nem használjuk ma?	5 pont
* 21. Ki jegyezte magát Adieu álnéven és milyen lapban?
Mit jelent ez a francia szó?	5 pont
* 44. Mikor készült film az <i>Utazás a koponyám körül</i> c. könyvből,
kik a főszereplői, és ki írta az eredeti könyvet?	6 pont
* 49. Kinek melyik regényében szerepel Novák Antal tanár,
és mi történik vele egy éjszakán?	6 pont
* 76. Mikor és kinek a hatására ismerkedett meg Bartók Béla
a magyar népzenevel, hol gyűjtötte a dalokat?	8 pont
* 95. Mikor élt Marcel Proust francia író, hány kötetből áll leghíresebb
műve, és mi ennek a címe, milyen díjat kapott erre 1919-ben?	10 pont

A feladatok 30-40 %-át jellemzően az internet segítségével oldották meg, inkább a kisebbek keresték elő a megfelelő kézikönyveket, de néha lemaradt a forrás megjelölése.

A verseny gerincét képező kézikönyv-használati feladatok után lazításképpen a *Kakukktojás* játék következett: 4 vers- vagy regénycím, szerző, folyóiratcím vagy festőművész közül kellett kiválasztani (és megindokolni) a nem odaillőt. Bizony ez elég nehezen ment, általában egyharmad arányban találták el. Ezek alapján úgy tűnik, Ady leghíresebb és a szöveggyűjteményekben is szereplő verseit csak részben ismerik, Kosztolányi regényeit pedig egyáltalán nem. A *Tiszatáj* c. folyóiratra többen tippeltek, de megindokolni nem tudták, miért. Amit általában jól állapítottak meg: Szerb Antal (a szerkesztők között soroltam fel) és Kosztolányi Dezső (ő a szegediekkel volt egy sorban), de az izmusokról és a filozófusokról nem sok fogalmuk volt.

A *folyóirat-szerkesztés* összetett feladatot jelentett: a megadott, korabeli folyóirathoz címlapot kellett tervezni, és frappáns beköszöntő szöveget kellett fogalmazni, persze a profil és a célközönség ismeretében. Némely csapatnak elindult a fantáziája, de inkább csak a címlap-grafika tekintetében, a beköszöntő szövegek haloványabbra sikeredtek. Itt a legfiatalabbak és a legidősebbek jeleskedtek, a 9-10. osztályosok elnagyolták a feladatot.

Ezután rejtvényes játékra kellett figyelniük: az *irodalmi apróhirdetésekre*. Az apróhirdetés szövegéből rá kellett jönni, ki adta fel a hirdetést, kinek melyik regényéből lépett elő. Itt is jellemző tünet volt, hogy csak *A Pál utcai fiúkat* és az *Egri csillagokat* ismerték föl teljes bizonyossággal (valószínűleg a jó filmes adaptációknak köszönhetően), de még így is bizonytalanok voltak egyes szereplők nevében. Cecey Évát például elkeresztelték Zrínyi Ilonának, Editnek, Bornemissza Évának, néha török nőnek (!). A *Kincskereső kisködmönt* egyáltalán nem ismerik, amennyiben a jeligéjéről (Csontos Szigfrid) Lázár Ervin *Négyszögletű kerek erdőjére* asszociáltak. Móra Ferencet keverik Móricz Zsigmonddal, Molnár Ferencsel, a *Rab ember fiait* pedig csak találgatták, tehát nem is hallottak róla. Így a feladatra átlagosan 50%-os pontszámot kaptak.

Nem állhattam meg, hogy ne idézzek néhány érdekes passzust az *Így írtok ti-ből* (*Görbe tükör*). Tudtam, hogy nehéz feladat a stílus paródiájáról felismerni egy-egy író, költőt. Elsősorban az Ady-paródiát (*Törpefejűek*) találták el. Babits és Móricz Zsigmond paródiáját a csapatok egyharmada tippelte jól, a többi találgatásnál Kazinczytól és Csokonaitól kezdve Arany János, sőt Horatius is bekerült a listába, holott Karinthy főként a kortársait parodizálta. Még Karinthy nevezetes opuszát (*Röhög az egész osztály*) is csak három csapat tippelte jól.

A végső feladat (*Verssorok árverése*) számomra kiábrándító eredménnyel járt. Céлом az volt, hogy előkerüljenek az általuk legjobban ismert (legemlékezetesebb, legszebb) verssorok a magyar költészet egészéből, és nemes versengés alakuljon ki. Az előttük fekvő szöveggyűjteményből „puskázhattak”, két (esetleg négy) sort kellett idézni, és bármelyik másik csapatnak kitalálni, melyik költőtől idéztek. Döbbenetes, mennyire nem tudják a memoritert! Vagy esetleg nem is kell nekik tudni? Talán az általános iskolások több verssort ismertek, mint a középiskolások, de nekik is keservesen ment a kitalálás. Több csapat szinte meg sem szólalt, pedig ezt terveztem (volna) a legszívesebb adogatós csatának.

III. Nyugat és memoriter?

Ezt a szellemi tornát bizonyos fokig előre felkészült diákokkal játszottam, akik – ha helyenként nehéznek is találták, de – élvezettel végezték a feladatokat. Soha nem könnyű dolog egy irodalmi-filozófiai-művészeti korszakot élvezetessé és átélhetővé tenni az ifjú nemzedék számára, de úgy hiszem, játékos és kutatási módszerekkel közelíthető ez a cél. Irodalomtanításunk még mindig a mennyiségi szemlélettel küzd: minél több adatot begyömöszölni a fejekbe, minél több „tudományos” verselemzést beiktatni. Szinte nincs szó az élményszerűségről, arról, hogy az irodalom és a művészet személy szerint is megérintse a gyereket. A memoriter pedig siralmas, nagyon kevés a kötelező-

en megtanulandó vers (és itt sem a kötelezőn van a hangsúly), pedig csak ezzel lehetne növelni a (passzív) szókincsüket. Ezáltal talán választékosabban is kifejezhetnék magukat a fiatalok, nemcsak a „kötőszó” és a „tök jó” képezné a társalgásuk alapját.

Talán még nem késő! Az élmény és az átélés nem elhanyagolható tényező, az adatok nagyobb részét pedig kikereshetik a kézikönyvekből vagy az internetről. Nem mondhatunk le az irodalom személyiségformáló erejéről és a játékos (életkorhoz alkalmazkodó) módszerekről.

MELLÉKLETEK:

1. sz. melléklet

FELHÍVÁS A MEGYEI KÖNYVTÁRHASZNÁLATI VERSENYBEN VALÓ RÉSZVÉTELRE 2007 / 2008.

Kedves Kollégák / Kolléganők!

Ismét meghirdetjük a Csongrád megyei könyvtárhasználati versenyt, azaz CSOMEKÖV-öt azzal a nem titkolt szándékkal, hogy kedvet és lehetőséget teremtsünk a könyvtárhasználati házi versenyek megszervezésére, és minden tanulónak a könyvtárhasználatban való jártasság megszerzésére.

I. A *téma* – részben az országos versenyhez hasonlóan – a **Nyugat és kora**, azaz a 20. század első évtizedeinek szellemi, irodalmi, képzőművészeti és zenei áramlatai. Képzőművészek bele magatokat ebbe a korba, kutassátok át nagyanyátok / nagypapátok ruhatárát. Egyikőtök öltözködjön is úgy, ahogyan akkoriban (nem farmer, nem póló, nem edzőcipő...stb.) volt szokásban. Ezt a megjelenést a zsűri külön pontszámmal fogja méltányolni.

II. A *kategóriánál* továbbra is megtartjuk az eredeti felállást, tehát jelentkezhet minden 11-12. éves (I.), 13-14 éves (II.), 15-16 éves (III.) és 17-18 éves (IV.) tanuló, de 3 fős csapatban, iskolánként és kategóriánként 1-1 csapat.

Benevezési díj nincs! Továbbra is csak azt kérjük minden benevező iskolától, hogy kategóriánként egy ajándékkönyvet hozzanak magukkal, mert csak így tudunk jutalmazni. (A zsűri is, a játékvezető is társadalmi munkában dolgozik.)

III. *Lebonyolítás és előzetes feladatok*

A benevező csapatok kutassanak a következő témákban, és eredményeikről számoljanak be írásban (max. 2 gépelt oldal):

- I. kategória: írjanak rövid életrajzot és méltatást **Juhász Gyuláról**, sorolják fel a 10 legszébb versét, és egyet közülük tanuljanak is meg;
- II. kategória: írjanak rövid életrajzot és méltatást **Tóth Árpádról**, sorolják fel a 10 legszébb versét, és egyet közülük tanuljanak is meg;
- III. kategória: írjanak rövid életrajzot és méltatást **Babits Mihályról**, készítsenek 10 tételes bibliográfiát életművével kapcsolatban, egy versét tanulják is meg;

IV. kategória: írjanak rövid életrajzot és méltatást **Ady Endréről**, készítsenek 10 tétel bibliográfiát életművével kapcsolatban, egy versét tanulják is meg.

Természetesen tanulmányozzák az alább felsorolt könyveket is, és oldjanak meg néhány feladatot kézikönyvek segítségével. Ezen segédeszközök használata előtt tisztázni kell a keresési stratégiát, az egyes kézikönyvek szerkezetét, a gyűjtés határait. Ezért igyekeztünk úgy összeállítani a mintafeladatokat, hogy a könyvek nagy valószínűséggel megtalálhatók legyenek az iskolai / városi könyvtárban.

Aki egyetért az eddigiekkel, és ezen feltételek mellett is szívesen hozná gyerekeit a megyei versenyre, az jelezzen vissza *Cs. Bogyó Katalinnak* (*csbk@gytf.u-szeged.hu*) 2008. jan. 25-ig.

A 3 fős csapatok korosztályát és nevét 2008. febr. 22-ig írjátok meg ugyanerre a címre. Magát a megyei vetélkedőt - megfelelő létszám esetén - a Somogyi Könyvtár gyermekkönyvtárában tartanánk 2008. ápr. 24-én, csütörtökön 10 órától.

IV. *Mintafeladatok:*

1. Szómagyarázat az Idegen szavak szótárból, a Magyar értelmező kéziszótárból stb.

pl. Mit jelent a l'art pour l'art, a repertórium? Mit neveztek elefántcsonttoronynak?

2. Fogalomtisztázás a Magyar nagylexikonból, a Művészeti lexikonból, A XX. század krónikájából stb.

pl. Milyen művészeti irányzat a szecesszió, a kubizmus?

Hol volt a New York Kávéház? Milyen folyóiratok jelentek meg a század elején a Nyugaton kívül?

3. Jeles írók, költők, művészek adatai a Magyar irodalmi lexikonból, M. irodalmi helynevek A-Z-ig, a M. írói álnévlexikonból stb.

pl. Ki volt Csáth Géza, Kaffka Margit, Áprily Lajos? Milyen álnevei voltak Ady Endrének?

Melyik írók, költők dolgoztak Nagyváradon?

4. Anyaggyűjtés bibliográfiákból, katalógusokból,

pl. Gyűjts olyan könyveket, melyek a 20. századi magyar festészetet mutatják be!

Keress olyan könyveket, melyekben fotót találsz a Nyugatról!

Keress arcképeket az interneten a Nyugat első nemzedékéről!

V. *Ajánlott irodalom:*

FENYŐ Mario: A Nyugat hőskora és hátere. – Debrecen: Csokonai, 2001.

KARINTHY Frigyes: Így írtok ti. – Bp. : Ikon, 1994. (vagy bármely kiadás)

KELECSÉNYI L. Zoltán: Atlasz : Magyar irodalom. – Bp.: Athenaeum 2000, 2001.

KENYERES Zoltán: Etika és esztétizmus: Tanulmányok a Nyugat koráról. – Bp. : Anonymus, 2001.

A Nyugat-jelenség, 1908-1998. – Szerk. Szabó B. István. – Bp. : Anonymus, 2001.

MORLEY, J.: Ruhák: Az öltözködés története. - Bp. : Passage, 1994.

SCHÖPFLIN Aladár: A Nyugat indulása. - In: Schöpflin A.: A magyar irodalom története a XX. században. – Bp. : Szépirod. K., 1990. – p. 147-220.

VERES András: Művek, pályák, nemzedékek. – Bp. : Krónika Nova, 1999. – p. 57-108.

Jó munkát, eredményes felkészülést kíván a CSMKE iskolai szekciója!

2. sz. melléklet

A NYUGAT ÉS KORA

Könyvtárhasználati vetélkedő – Csongrád megye

2008. ápr. 24-25.

I. Vers: Ady E: Góg és Magóg fia vagyok én

Köszöntő és technikai kérdések, előzetes feladatok leadása

korabeli öltözék 5-10 pont
 életrajz + versek, bibliográfia 10-15 pont

II. 1. „Századfordulós” totó (írásban)

Idő: 10 perc
 Pontszám: max. 13 + 5

2. New York kávéház (bemutakozás)

Idő: 32 perc
 Pontszám: max. 33

3. Kritikusok fóruma (versmondás csapatonként)

Idő: kb. 21 perc
 Pontszám: max. 10

4. A téma az utcán hever (keresés kézikönyvekből) – írásban

Idő: 15 perc
 Pontszám: feladattól függő

5. Kakukktojás (vers- és regénycímek – írásban)

Idő: 10 perc
 Pontszám: max. 18

6. Játsszunk folyóirat-szerkesztést! (írásban)

Idő: 15 perc
 Pontszám: max. 25

7. Irodalmi apróhirdetések (írásban)

Idő: 10 perc
 Pontszám: max. 21

8. Görbe tükör + Sajtóhiba (ált. iskolásoknak)

Idő: 10 perc
 Pontszám: max. 30

9. Verssorok árverése

Idő: kb. 10 perc
 Pontszám: max. 15

10. Villámkérdések

III. Eredményhirdetés

Összes időtartam: kb. 140 perc